

הלכה למעשה

הרב א. י. וולדינברג

פרופ' דוד מאיר

החיוב והמצוה בתרומה כספית לבית חולים –

שאלה ו תשובה

לכבוד

הרב הגאון א. י. וולדינברג שליט"א

רח' מזור 8

ירושלים

כב' הרב שליט"א,

בשיחה עם אחד התורמים החשובים לבניית בית החולים שאלני הנ"ל, שהוא יהודי מוקיר רבנו ומקדיש עתים לתורה, מה לדעתי המצוה המחייבת מתן עזרה לבניית מוסדות רפואה, הלא פעולה זו אינה בגדר הגשת טיפול לחולה ספציפי או כל דבר שאפשר להגדיר אותו במדויק. שאלה זו היא מעניינת מאד, דוקא מפני שהיא תאורטית (את תרומתו האדיבה הוא כבר העביר אלינו מזמן).

הבטחתי לו שאפנה לכבודו בנדון. אשמח על הודמנות לשוחח עם כת"ר בנדון.

בכבוד רב,

פרופ' דוד מ. מאיר

המנהל הכללי

למכובדי הדגול פרופ' ד"ר דוד מ. מאיר ג"י

המנהל הכללי של המרכז הרפואי שערי צדק בירושלים

שלום רב וברכה,

למבוקשו שביקש ממני לכתוב לו על מהות המצוה שמקיימים בתרומת כסף לבית חולים באשר ביקש ממנו בכזאת גדיב אחד, הנני להשיב לו כדלקמן:

א. תרומת כסף עבור החזקת בית-חולים היא אחת מהמצוות הגדולות ביותר, ואם בתרומה עבור סתם מוסדות חסד מקיימים מצוה של הגשת עזרה כספית לנצרכים ואשר גדולה היא בודאי, הרי בתרומת כסף עבור בית חולים נוסף למה שמקיימים ג"כ כנ"ז מקיימים על ידי זה גם מצוה גדולה של הצלת נפשות, כי ככל מה שהמצב הכספי של הבית חולים יותר מרווח, באותה מדה מרגישים על ידי זה החולים המאושפיים יותר ריווח והצלה מכמה וכמה בחינות, והמתקשים בתשלומי שכר האישפון מקבלים יותר הנחות ויכולים להשאר יותר זמן בין כתליו ולקבל ביעילות העזרה הרפואית. ויפה מפרש האבן עזרא פירוש הפסוק בתהלים (מ"א, ב'), „אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה'“, דר"ל „שישים לבו שישכיל במעשה ה' עם החולי ודל בממון גם בבשר“ כי אמנם החולה אפילו הוא מן המעמד הבינוני, כשנחלה נהיו תוצאותיו הרפואיות כל כך גדולות עד שנוסף שנהיה דל בבשר מחמת מחלתו, הוא נהיה גם דל בממון, ועל כן בהגשת עזרה כספית להקל על מצבו, וביחוד כשנמצא בבית חולים, מקיימים מצוה כפולה ברפואת הנפש וגם לרבות רפואת ממון, ובמציאות היום-יומית אין לך גם בית חולים שלא יעשה ממש צדקה וחסד בגוף ובממון עם עניי ישראל הדופקים על שערינו, וכל כמה שיש לו יותר תורמים יש בידו יותר היכולת להגיש להם העזרה הדרושה.

ב. החיוב שמחויבים לרפאות את החולה הוא מתבטא לא רק בהגשת העזרה הרפואית על ידי הרופא, כי אם גם בהגשת עזרה כספית, ומקיימים על ידי זה כמה וכמה מצוות האמורות בתורה, והמה: א) לא תעמוד על דם רעך. ב) „והשבותו לו“ — לרבות אבידת גופו. כדאיתא בסנהדרין דף עג ע"א. ג) „ואהבת לרעך כמוך“ — כך מבאר הרמב"ן בספר תורת האדם שער הסכנה. ויעוין גם ברמב"ם בפ"ד מה' אבל הלכה א. ד) „לא תוכל להתעלם“ — כך מבאר המהרש"א בסנהדרין שם, כי הלא תוכל להתעלם הכתוב גבי והשבותו לו קאי נמי אאבידת גופו. ה) „וחי אחיך עמך“ — לראות להחיותו — כך מתבאר בשאילתות דרב אחאי גאון שאילתא ל"ח ע"ש, ובהעמק שאלה אות א יעו"ש.

וברמב"ם בפיהמ"ש לגדרים פ"ד (על יסוד דברי הגמ' בסנהדרין שפסק על פיה בספרו הי"ד פ"א מרוצח הי"ד, וכך נפסק בחו"מ סי' תכ"ו) באו הדברים מפורשים בקשר לחיוב הגשת עזרה לחולה, ולא רק רפואית כי אם גם כספית. דכותב בזה"ל: חייב הרופא לרפאות חולי ישראל וזה נכלל בפירוש מה שכתב הפסוק (דברים כב) והשבותו לו לרפאות את גופו שהוא כשרואה אותו מסוכן ויכול להצילו או בגופו או בממונו או בחכמתו עכ"ל. הרי מפורש ברמב"ם ז"ל שהחייב לרפאות את החולה ילפינו ממקרא כתוב „והשבותו לו“ ושהוא מתבטא לא רק בהגשת עזרה ישירה לחולה ע"י הרופא בחכמתו, כי אם גם על ידי הגשת עזרה ממונית לחולה על ידי מי שהיכולת בידו לכך.

מהאמור יכולים להבין על אחת כמה וכמה גדולה ומכופלת המצוה — או ביתר דיוק: המצוות הרבות — שמקיימים בתרומת כסף לבית חולים, כי

מקיימים ע"כ כל המצוות האמורות — עשין ולא תעשין — לא רק בחולה אחד כי אם בעשרות ומאות חולים.

ג. לרוחא דמילתא אוסיף בזה מה שראיתי בספר אהבת חסד להחפץ חיים ז"ל בפרק י"ו בהגה', שמיחזר אמרים חשובים בקשר למוסד מושב זקנים וכותב וז"ל: והנה מקרוב נתייסד בכמה עיירות בית מושב זקנים והוא ענין נכבד וקדוש מאד שאפילו בסתם הכנסת אורחים גדול שכרו מאד כמבואר לקמן בח"ג פ"ב, כל שכן בזה שהם מקיימי נפשות ממש שבמקום שאין תקנה זו בעיר אנו רואים בעינינו שהרבה מהזקנים והחלושים כשהם עניים הם מתנוונים והולכים ומתקצרים ימיהם וכבר אמרו חז"ל כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, וכ"ש בזה שהם מקיימים כמה נפשות עכ"ל. העתקתי דברי הח"ח אלה כי מהם נקח לנו מושג ודוגמא קטנה להשכיל ולתאר בנפשותינו בקל וחומר בן בנו של קל וחומר ולהבין עד כמה נכבד וקדוש הוא אפוא המוסד בית חולים בישראל שמקיימים בו ממש נפשות מישראל שלא ירדו שחת, ונער וזקן קטן וגדול שם הוא, וכאשר רואים לא אחת שכמה וכמה נקפדים פתיל חייהם ללא עת מאי-המצאות בית חולים בקרבם או מאי-יכולת ואי-רצון מאיזה סיבה שהיא למהר ולהתאשפו בבית החולים, ולכן אשרי האיש שזוכה להושיט תרומה כספית ביד נדיבה למוסד קדוש כזה. בתרומתו האדיבה הוא נוטל חלק בהצלת אלפי נפשות מישראל ומקיים בזכותו עולמות מלאים ואשרי חלקו בזה ובבא.

ד. והלום ראיתי בספר קובץ דרושים חוברת רביעית (תרפ"ה) * שנדפס בו דרשתו של הגאון ר' חיים ברלין ז"ל ביום הנחת אבן הפינה לבנין בית החולים בעיה"ק ירושלים ת"ו בט"ו לחדש זיו עת"ר לפ"ק. ונכבדות מדובר בו על הערך הגדול של הקמת בית חולים בישראל והחיוב להתאגד סביבו ולתומכו ולסעדו בכל מידי דאפשר, ובתוך הדברים יש קטע שבו הוא מבאר והפרש הגדול שישנו בין סתם בתי-חסד לבין בית חולים. וליקרת הדברים ואקטואליותם לגידוננו אעתיק בזה לשונו של הקטע וכה דבריו: ** „נראה לי לחדש דבר בהא דקיימא לן לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, דמכל מקום אם באנו לדחות איזה לא תעשה או איזה איסור מכח העשה על פי הכלל דעשה דחה ל"ת, או אין בכח העשה לדחות הל"ת אלא אם נעשית לשמה, אבל אם נעשית שלא לשמה אינה כדאי לדחות הל"ת. ולפי זה אף אנו נאמר בהאי דאמרינו (בפ"ק דמו"ק דף ט:): דמי שעוסק בתורה אפילו חפצי שמים לא ישוו בה במצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים, אבל במצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים, או חפצי שמים ישוו בה ורשאי לבטל ת"ת ולעסוק במצוה, ומבואר דמטעם דחיה קאתינון עלה. דמצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים דוחה לאיסור ביטול תורה. ואם כן מי שעוסק בתורה באחת מהשיבות אם בא לבטל שקידת תורתו על ידי

* עמודים 13—18. — העורך.

** תחילת עמ' 17 שם. — העורך.

שיתחבר לאגודה באחד מבתי החסד והאגודות הלא אינו רשאי לבטל מתורתו אלא אם כן ברור לו שהכנסת היא לשם שמים, ומי זה יאמר „זכיתי לבי” והגביא צוח „עקוב הלב מכל ואנוש הוא מי ידענו, אני ה' חוקר לב”. וכל זה בשאר בתי החסד ובאגודות ומוסדות וצדקות שונות. אבל הבית העליון הזה (בנין בית החולים) שמטרתו היא להציל נפשות ישראל מרדת שחת ונוגע לפקוח מאות ואלפי נפשות, אשר גם ספק ספיקא מפקוח נפש אחת מישראל דוחה את כל התורה כולה, אם כן הרי רשאים וחייבים גם כל בני תורה לבטל משקידת תורתם ולהתחבר לאגודת הבנין הגדול הזה (בנין בית החולים) ולשקוד לטובתו בכל מאמצי כחם” — עכ”ד הנפלאים.

הרי לנו הלכה פסוקה של גאון גודע זה שהשכיל למצות ולבאר שככל מה שגדול ערכם של בתי החסד השונים והחזיב לתמוך בהם, בכל זאת אינם מגיעים עדנה כלל ועיקר לגודל ערכו של הקמת והחזקת בית חולים בישראל באשר יעודו להציל נפשות מישראל, והדבר נוגע לפקוח מאות ואלפי נפשות, ובאשר כן פסק את פסקו להלכה שאפילו היכא שלא ברור הדבר שהכל נעשה לשם שמים בהקמת הבנין וכן בהמשכית ייעודו, בכל זאת חוב גמור לתמוך ולסעדו בכל מידי דאפשר, ואפילו בני תורה רשאים וגם חייבים לבטל משקידת לימודם ולשקוד למען הבית חולים בכל מאמצי כחם כאשר חסרים ידים עובדות או תומכות.

ה. למותר לציין כי שכרו של התורם הרבה מאד ועולה למעלה ראש כאשר מרים את תרומתו לבית חולים המבוסס על יסודות נאמנים של תורת משה, באשר החולה מוצא בו ביתר מרגוע לנפשו הכאובה, ויכול ביותר להפיל תחינתו לפני יושב מרום אשר ביזו נפש כל חי ורוח כל בשר איש שיחוננו ויפדהו מרדת שחת ויציל נפשו ממסגרת מחלתו, ובצאתו משם לוקח אתו יחד עם ה„ברית גופא” גם „נהורא מעליא” בקחתו אתו מטען רוחני לראות דרכו נכוחה הדרך אשר ילך בה לעתיד לשוב לו כל הימים. וגם הרופא זוכה בו יותר לסייעתא דשמיא לחוננו דעת ותבונה בחכמת הרפואה ולפקוח עיניו ולבו לראות באספקלריא מאירה הדרך אשר יבחר בה והמעשה אשר יעשה בריפוי החולים הנמצאים במסגרתו, ושלא תצא ח”ו מתח”י כל פקוח ומכשול. כי הרי כמה שערים יש למקום לרפאות מה שאין נראות לרופא וכמה בני אדם מתים בפניהם ורפואתם קרובה, וכמה שאין דנים אותם למיתה והם מתים בפניהם (מאידי בספרו מגן אבות ענין התשעה עשר), ורק באוירה טהורה מזוקקת מחילוניות במקום שמבין כתליו גודף רוח של דת תורה, יכולים לזכות ביותר להאמור. ואין ספק שלכגון דא הוא שערג גאון הדורות החתם סופר ז”ל ורמו על כך בחידושי על מס’ ע”ז ד’ ל”א ע”ב ד”ה איירי ועי”ש.

בהקשר זה כדאי לציין לדברי ספר שו”ת שרידי אש (להגאון הנודע הרב יחיאל יעקב וויינברג ז”ל) ח”ג סי’ פ”ח שנשאל להורות דרכי תשובה לאיש אחד ירא וחרד אשר הולך חבירו במכוניתו וקרה לו אסון וחבירו נהרג בתאונת דרכים, ובדברי סיכומו פסק לו שיתן צדקה כפי כחו לפדיון נפש ואם

יש לנהרג בנים נצרכים יתן להם ואם לאו יתן לבית חולים שערי צדק אשר בירושלים עיה"ק אשר מתנהג בתכלית הכשרות עיי"ש. ואמנם גדר של תשובת משקל ישנו בהוראה כזאת לתרום עבור החיאת נפש תחת נפש שנהרג בסיבתו ולבחור לשם כך גם בית חולים דתי כבית חולים שערי צדק כהסברו של הספר וכהסברתנו האמורה.

ו. על כל פנים נעלה מכל ספק ופשוט הדבר כבייעתא בכותחא כי התורם תרומת כסף לבית חולים מקיים בזה כמה מצוות-תורה גדולות, וכדנתבאר לעיל בדברינו. ולבו של התורם יכול להיות סמוך ובטוח כי קולע על ידי כן אל אחת המטרות הנעלות והנשגבות ביותר ששם וסלל יוצר היצירה בתורת-קדשו לבני ישראל עם קרובו אשר בחר בו מכל העמים וייחדו לממלכת כהנים וגוי קדוש ולהיות מצוינים בהליכותיהם ולמצוא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם.

ואסיים בברכת כתיבה וחתימה טובה,

בידידות ובהערצה,

אליעזר יהודה הלדינברג

(המשך מעמ' 5)

הערת המערכת למאמרו של הרב א. נבנצל שליט"א בנדון הפריית מבחנה

בספר לב אברהם, חלק א', פרק ל', סעיף ג' כתב וז"ל:

יש להתיר „ילוד מבחנה" כשאין שום אפשרות אחרת לזוג להיבנות, וכשהורע בא אך ורק מהבעל. עכ"ל.

ומקור הדברים שם בהערה 8: „מפי הגר"ע יוסף שליט"א". (וראה הסכמת הגר"ע יוסף שם עמ' יא—יב).

מצאנו לנכון להזכיר מובאה זו מאותם נימוקים שהעלה הגר"א נבנצל שליט"א בראש הערותיו.

אמנם הגר"א וולדינברג שליט"א בקשנו להבהיר, שעל אף תגובות רבות אשר הגיעו אליו לאחר פרסום תשובתו ב„אסיא", דעתו איתנה לאיסור כפראשונה.